

Pædagogisk læreplan for Daginstitutionen Troldehulen 2020

Indholdsfortegnelse

1. Hvem er vi	3
1.1 Børnesyn	4
1.1 Dannelse og børneperspektiv	4
1.1 Leg.....	5
1.1 Pædagogisk læringsmiljø	6
1.1 Pædagogiske aktiviteter i vuggestuen	7
1.1 Daglige rutiner og overgange	8
1.1 Legekultur	10
1.1 Samarbejde med forældre om børns læring.....	11
1.1 Børn i udsatte positioner	12
1.1 Sammenhæng til børnehaveklassen	13
1.1 Inddragelse af lokalsamfundet	14
1.1 Arbejdet med det fysiske, psykiske og æstetiske børnemiljø	15
1.1 Børneperspektivet	15
1.1 Fysisk, psykisk og æstetisk børnemiljø	15
2.0 De seks læreplanstemaer	17
2.1 Kultur og æstetik og fællesskab.....	17
2.1 Alsidig personlig udvikling	18
2.1 Social udvikling	19
2.2 Empati.....	20
2.2 Legens betydning for social læring	21
2.1 Kommunikation og sprog	23
2.1 Krop, sanser og bevægelse.....	25
2.1 Natur, udeliv og science	27
2.1 Evalueringskultur.....	29

1. Hvem er vi

Troldehulen er en privat integreret institution for børn fra 0 – 6 år beliggende i Aalborg kommune hvor nærvær, tryghed og anerkendelse er nøgleord. Vi har plads til 62 børn fordelt på op til 20 vuggestuebørn (0-2 år) og op til 42 børnehalebørn (3-6 år) og har ca. 300 kvm at boltre os på med Golfparken med sø og skov, som nabo. Vi bor til leje hos Center for Døvblindhed og Høretab (CDH) og samarbejder derudover med dem omkring børn med høretab og børn med andre udfordringer, når behovet er der.

I Troldehulen vægter vi udeliv højt. Vi er ude hverdag og en gang hver mdr. tilbereder vi mad over bål og spiser udenfor. Som bevis på hvor meget vi inddrager naturen i vores pædagogiske arbejde med børnene, har vi for 4. år i træk opnået Naturstyrelsens Grønne Spire flag, som vejre flot i vores flagstang. Vi arbejder bl.a. med tema og emnearbejde, der støtter børnene i deres nærmeste udviklingszone og som relaterer sig til børnenes dagligdag, kreative- og musiske aktiviteter, ture ud af huset, motoriske aktiviteter, teater- og biografture.

Motion er også en vigtig del af vores hverdag. Derfor er vi glade for, at vi en gang om ugen har gymnastiksalen på CDH til rådighed i 2 lektioner. I gymnastiksalen er der masser af redskaber, ribber, madrasser, bolde mm til rådighed, og derudover forbereder vores idrætspædagog ofte motoriske aktiviteter tilpasset de enkelte børnegrupper. Den ene lektion bruges af mellem- og storegruppen i vuggestuen, og den anden bruges af alle børnehalebørnene. Vi har en kok ansat, som også er uddannet kostvejleder, til at lave mad til os alle hver dag. Vi har en fast ugentlig fiskedag, grøddag, vegetar- og rugbrødsdag. Vi har sølvmærke i økologi, og hver uge får vi leveret økologisk frugt og grønt. For os er det vigtigt, at børnene er med i tilberedningen af maden i det omfang, det er muligt ift. Fødevarestyrelsens regler.

Vi tilbyder et bredt helhedstilbud til familier med børn i alderen 0-6 år. Som noget ekstra ordinært tilbyder vi børneklipping, foretaget af en uddannet frisør. Klippingen foregår om eftermiddagen i trygge og velkendte rammer i Troldehulen hvor forældrene ca. hver 2. mdr. har mulighed for at booke tid til klipping af barnet. Derudover arbejdes der på et tilbud til vores forældre, om at kunne forudbestille aftensmad 3 gange om ugen, tilberedt af vores kok, til afhentning om eftermiddagen

når barnet afhentes. Desuden afholder vi hver anden gang forrældrekaffe om morgenen for at så mange forældre som muligt, har mulighed for at deltage.

I Troldehulen holder vi meget af traditioner. Vi afholder fx bedsteforældrepåskeklippedag og forældrejuleklippehyggedag, Sankt Hans, fastelavn, afslutningsfest for skolebørnene, arbejdsdage for forældre, forældrebestyrelsesarrangementer, motionsdag m.m. hvert år. Personalegruppen i Troldehulen har et ressourceorienteret mindset. Vi ser mulighederne fremfor begrænsningerne, og mener struktur og planlægning er nødvendig i vores arbejde, samtidig med at vi også vægter plads og rum til spontanitet. Vores værdiord er åbenhed og ærlighed. Disse ord er også vigtige ift. vores forældresamarbejde. For os er det, at forældrene vælger os i Troldehulen en tillidssag, og den tillid kræver, at vi er ærlige overfor hinanden i samarbejdet omkring barnet. Vi er af den overbevisning, at der er ting, der er svære at få sagt, men der er også ting der er svære at høre. Det hele handler om måden hvorpå tingene bliver sagt.

1.1 Børnesyn

I Troldehulen har det at være barn en værdi i sig selv. Børn er fødte sociale og udvikler sig i sociale fællesskaber. Der skal være plads, ro og tid til at være barn og hvor et nært, tillidsskabende og oprigtig interesseret pædagogisk personale giver barnet omsorg, nærvær og tryghed til at kunne lære og udvikle sig. Personalet i Troldehulen er selvbevidste rollemodeller som ser, møder og anerkender det enkelte barn, som det er. Vi guider og vejleder børnene i at udtrykke sig og håndterer alle deres følelser, afvisninger og invitationer sammen med jævnaldrende. Vi vægter, at børnene har medbestemmelse og indflydelse på deres dagligdag hvorved børnene er aktive medskabere af egen læring og udvikling. Børnenes bidrag er vigtige både i planlagte aktiviteter, i leg og i dagligdagens planlagte rutiner.

1.1 Dannelse og børneperspektiv

Barnet udvikler sig som selvstændigt individ og som en del af en gruppe/ et fællesskab. Empati, medindflydelse og medbestemmelse, livsduelighed, gåpåmod, engagement og deltagelse i dagligdagens aktiviteter og gøremål. Barnet har brug for at blive fortrolig med deres egne følelser, udtryksmåder og deres væren i verden i samspil med jævnaldrende og voksne bevidste rollemodeller. Børnene i Troldehulen skal udvikle sig til at blive livsduelige unge og voksne, der

mestrer livets udfordringer og har mod på livet. Derfor vil vi klæde børnene på til livet ved at støtte barnet i at forankre værdier og viden i egen personlighed ved at give børnene indflydelse på hverdagens aktiviteter, der planlægges på baggrund af børnenes perspektiv uanset køn, baggrund og kultur. Personalet inviterer barnet til at være aktivt deltagende hvorved børnene lærer om sig selv, de fællesskaber det indgår i, og verdenen omkring dem. Barnet skal lære om egne grænser, behov og ønsker samt aflæsning og accept af andres grænser, behov og ønsker. Børnene lærer på disse præmisser at indgå i et forpligtende fællesskab.

I vuggestuen kommer dette til udtryk ved, at børnene får små demokratiske valgmuligheder, såsom hvilken morgenmad de vil spise ud fra Troldehulens udvalg, hvilken farve ske, hagesmæk, hvilken sang fra sangkufferten der skal synges og ønsket deltagelse i morgenbagningen.

I børnehaven kommer det til udtryk ved demokratiske valg, fx formiddagsaktivitets-valg, lege inde eller ude om formiddagen, sovs ved siden af eller ovenpå, valg af frugt, valg af drikkevarer, aktiv eller passiv deltagende i samling og ønsket aktivitet i gymnastiksalen. Vi prioriterer, at følge børnenes spor og nogle gange afvige fra planlagte aktiviteter.

1.1 Leg

I Troldehulen har legen stor værdi i sig selv, og skal være gennemgående i hverdagen. Vi vægter at øge forældrenes forståelse af legens vigtige betydning. I legen bruger børnene deres fantasi, kreativitet og nysgerrighed. De imiterer, konstruerer og eksperimenterer og lærer derudover, at mestre egen kunnen, håndterer konflikter, relations dannelse, sprog, virkelyst og selvværd, der alt sammen har stor betydning for deres identitetsdannelse.

I vuggestuen leges der fx med mad-ting, dukker, Brandmand Sam i den store træ-bil, med biler på biltæppet, lege med hoppekoen, bygge med Lego. I børnehaven leges der fx købmand i butikken, hulebyggeri, mor, far og børn, Harry Potter, med Lego, klæd-ud-tøj og frisør. Både vuggestue- og børnehavebørnene leger desuden rigtig meget udenfor. Fx bages der sandkager, laves mudderkaffe, is og vulkaner hvor vand, sand, jord, grankogler, gran, grene, blade, pinde mm får en helt ny betydning. Personales rolle i legen er, at optræde som rollemodeller ved at guide, støtte og være bevist om de 3 læringsrum: gå foran, gå bagved, gå ved siden af. Vi har indrettet de fysiske rammer og den planlagte struktur, så legen får de bedst mulige betingelser – både børnenes frie leg og de

voksenstøttende og vokseniniterede legeaktiviteter. For os er legen ikke bare tidsfordriv. Den er en uvurderlig kilde til vigtig læring og udvikling.

1.1 Pædagogisk læringsmiljø

Aktivitetspædagogik er et grundelement i vores hverdag i Troldehulen, på linje med rutinepædagogik og legebædagogik. Børn oplever i dag mange skift og har brug for et rum, hvor det er muligt at fordybe sig. Vi tilrettelægger dagligt forskellige pædagogiske aktiviteter som for eksempel kreativt værksted, hvor børnene kan tegne, male, klippe mm. Nogle dage med et bestemt mål eller produkt for øje, andre dage mere frit, hvor vi stiller forskellige materialer til rådighed og børnene herefter har mulighed for at fordybe sig i deres eget kreative projekt. Derudover har vi faste aktiviteter på vores månedsplan som for eksempel skøjtehal, bældage, gymnastik og ture til vores Tænkepauseplads i Golfparken.

Der skal være plads og rummelighed til at eksperimentere, og som pædagogiske personale skal vi respektere børnenes eksperimenter. Dette kommer for eksempel til udtryk, når vi er på tur til

Golfparken i forbindelse med Grønne Spirer. Vi kan have et formål med turen, men bliver børnene optaget af noget undervejs, er der plads og rummelighed til at følge børnenes spor og fordybe os i det, børnene er optaget af.

Vi arbejder også med tema/emnebaserede forløb, hvor vi i en længere periode fordyber os i et bestemt tema. For eksempel deltager vi hvert år i Naturstyrelsens affaldsindsamling som led i Grønne Spirer. Her arbejder vi op til, under og efter affaldsindsamlingen med skraldetema; affaldssortering, forbrændingsanlæg, skraldemandens arbejde mm. og øger bevidstheden hos børnene om, hvordan vi alle kan bidrage og passe på vores natur.

1.1 Pædagogiske aktiviteter i vuggestuen

Vi forsøger at opdele børnene i mindre grupper med bevidsthed om sammensætningen af børn. Det kan fx være de ældste børn som er til gymnastik, hvor vi laver motorikbaner som de kan mestre med deres motoriske udvikling. De yngre børn har imens en roligere stund, hvor der kan være særligt fokus på relations dannelse med et nyt barn eller hvor der kan synges fagtesange igen og igen som det mindre barn er optaget af. Det kan også være små grupper af børn, som opdeles efter sproglige færdigheder i et sprogforløb, således at alle børn oplever at blive tilpas udfordret indenfor nærmeste udviklingszone. Til måltiderne er vi opdelt ved små borde med én voksen, hvor sammensætningen af børn er lavet ud fra alder, relationer, sprog mm.

Gennem året har vi forskellige forløb bla. "Sprogstart", "Sociale kompetencer", hvor vi har fokus på identitet, køn, familie mm., ture for hele vuggestuegruppen med fællesskab og natur som overskrift. Vi følger mange traditioner som fastelavn, jul og påske, hvor vi laver klippekister og andre tilhørende aktiviteter. Vi har gennem ugen forskellige vokseniniterede aktiviteter som sprogforløb, gymnastik, "Grønne Spirer" tur, krea-dag m.m.

Når vi er på tur, fx "Grønne Spirer" benytter vi Golfparken som er lige i baghaven med sin legeplads, sø og grønne område som vi boltrer os på. Naturen er en oplagt mulighed for læring i mange henseender. Det kan fx være ujævnt terræn, som udfordrer grovmotorikken og balancen. Bakker der kan trilles ned ad, løbes ned ad og kræfter og balance der bruges når vi skal op ad bakken igen. Mange andre kompetencer styrkes også på ture ud af huset. Fx taler vi meget om det vi ser på vores

vej og det som børnene er optaget af. Det kan være "Fru And" i søen, de store maskiner på byggepladsen eller en lille hund, som går forbi os. Vi er sammen på turen i et fællesskab med mulighed for at udvikle sociale kompetencer hos barnet. Vi holder i hånden, passer på hinanden i trafikken, og sørger for at alle er trygge og tilpasse på turen.

Nogle ture ud af huset har et bestemt formål fx at følge kastanjetræets udvikling året i gennem. Børnene lærer at følge årets gang, de 4 årstider og mærke vejrets forandring. Selvom formålet for turen er defineret på forhånd, er det pædagogiske personale opmærksomme på også at følge børnenes perspektiver i den udstrækning det er muligt.

1.1 Daglige rutiner og overgange

Rutiner er en bevidst og intentionel del af Troldehulens pædagogik. Børn vil gerne være nyttige og bidrage. Hverdagsrutiner er vigtige og meningsfulde aktiviteter for børnene, der understøtter deres oplevelse af at mestre, oplevelsen af at være værdifuld og oplevelsen af at være en betydningsfuld del af fællesskabet. Igennem faste dagligdagsrutiner får børnene erfaringer, som udvikler og understøtter deres læring om sig selv og en given opgave, selvstændighed, selvhjulpenhed, livsmod, livsduelighed, sociale kompetencer og selvværd.

Rutiner er unikke fordi de gentages hver dag. Børn har brug for gentagelser for at øve, lære og udvikle sig. Samspelet styrkes børnene imellem og mellem børn og det pædagogiske personale. Vi skaber overblik for børnene, så de kan overskue hvordan de skal gå til en given opgave og ved, hvorfor. Overblikket øger børnenes initiativ og lyst til- og mod på at deltage. Rutineopgaver i børnehaven er for eksempel: håndvask, borddækning, smøre sin egen mad, øse mad op på tallerkenen og hælde vand/mælk op i glasset, rydde op, toiletbesøg, tage tøj og overtøj på og af.

Rutiner træner mange færdigheder:

- Finmotorik
- Grovmotorik
- Sprog
- Samtaler barn/barn og barn/voksen

- De ældre børn kan lære, guide og hjælpe de yngre børn
- Fællesskab og inklusion – hvert barn bidrager med det, det kan.

Børnene skal kunne overskue, hvad der foregår i rutinesituationerne. Det gør vi i børnehaven bl.a. ved hjælp af visualisering (piktogrammer mm.), faste pladser og grupper (f.eks. ved samling og måltider) og ved at vise vejen og vejlede indtil rutinerne sidder på rygraden hos børnene. Omkring måltiderne har vi i børnehaven en dukseordning, hvor børnene på skift én uge ad gangen sørger for at få frugt, mad, vand, mælk mm. sat på bordene. Bordene er inddelt i farver, så børnene ved, at de skal hente alt fra køkkenbordet med "deres" farve.

Under måltidet er samtale og nærvær i højsædet i både børnehaven og vuggestue. Her er der ro og tid til at fordybe sig i samtale barn/barn og barn/voksen. Sprog, selvhjulpenhed, madkultur, smags- og sanseoplevelser er en vigtig del af måltiderne i Troldehulen.

I garderoben er der piktogrammer, der viser hvilket overtøj, der påkræves den enkelte dag. De børn, der er først færdige i garderoben opmuntres til at hjælpe de børn, der har brug for det. Ligeledes prioriterer vi, at der sidder to voksne centralt i garderoben parat til at guide og anvise børnene i deres påklædning, så de i videst mulig udstrækning er selvhjulpne. Det pædagogiske personale har også en daglig struktur for de faste rutiner, således at det er muligt at fordybe sig i det, man er i gang med og ved, at kollegaer tager sig af andre ting.

Selvhjulpenhed er ikke et mål i sig selv, men det er en måde hvorpå barnets selvværd styrkes sammen med udvikling og læring som skaber grundlag for senere læring og udvikling. Vi har fokus på børnenes selvhjulpenhed, så de oplever at mestre en opgave og finde ud af, hvad de kan selv. Ved at blive inddraget aktivt i hverdagen, fx borddækning og oprydning efter maden, lærer børnene, hvor tingene har deres plads og rækkefølgen af handlinger i hverdagen. Ved at opleve fx borddækning som et fælles projekt, lærer børnene noget om samarbejde og om at vente og hjælpe hinanden. Det pædagogiske personale guider og italesætter borddækningen, så børnene får mulighed for at forstå sammenhængen mellem handling og sprog og oplever at blive lyttet til og guidet. Det er mange små skridt som skal til for at lære de forskellige rutiner og handlinger der skal til for at få dækket et bord i fællesskab. I Troldehulen støtter vi barnets udvikling, opmuntrer, når der opstår behov for det og fejre hverdagens mange sejre.

Gennem dagen i børnehaven findes mange overgange, som rummer muligheder for udvikling og læring. I børnehaven arbejder vi med at lette overgangen mellem aktiviteter, hvor mange børn ofte kan stå i en venteposition, som kan give uro. Konkrete tiltag for at lette overgangen mellem "vaske hænder" tid og "samlingstid" er en bogbus. Alle børn sidder i den rundkreds. På forhånd kender barnet sin plads, idet der er opsat laminerede billeder og navn på gulvet. I midten stilles en kasse med bøger, som børnene sender rundt. Der er dermed mulighed for selvstændigt at vælge en bog og kigge i indtil de resterende børn er færdige med at vaske hænder i stedet for blot at skabe ventetid.

Vuggestuens rutiner indeholder bla. bleskift, vaske hænder, rydde op, sætte sig til bord, rydde op efter maden, gøre klar til at sove mm. I løbet af dagen i vuggestuen sker der også mange overgange mellem aktiviteter og rutiner. Det kan være fra gymnastik → vuggestuen → middagsbordet → bleskift → sovetid. Alt sammen noget som sker inden for den samme time. Skift i aktiviteter kan være svære at forudse for et lille barn. Derfor arbejder vi med at gøre overgangene synlige, forberede dem og guide barnet når der er behov for det. Fx hjælper børnene med at rydde op inden maden, hvilket de ved er et symbol på at spisetid er på vej. Efter måltidet igangsætter en voksen en aktivitet, fx sangkuffert og børnene samles ofte, så tiden mellem "måltid" og "sovetid" ikke bliver tid der skal gå, men tid hvor børnene kan opleve et fællesskab og fx glæden ved at synge sammen eller højtlesning. Vi bestræber os på at skabe læringsrum igennem hele dagen, så der fx udvikles selvhjulpethed i garderoben i små grupper på vej på legepladsen, sproglig opmærksomhed og en nærværende stund ved bleskift, sociale kompetencer på vej til gymnastik når vi holder i hånden, "venter på vores venner ved trappen" osv. Vi lærer ikke kun når der er vokseninitierede aktiviteter. Læring sker gennem hele dagen.

1.1 Legekultur

Børn leger for at lege og leg af lyst er meningsfuld i sig selv. I legen konstruerer børnene identitet, mening og betydning og bearbejder indtryk fra deres eget liv. Leg udgør en mulighed for udvikling af fantasifuld tænkning, sprog, kreativitet, alsidig udvikling, venskab og fællesskab. Udgangspunktet

for legens opståen er et trygt og vel tilpasset miljø, hvor relationer og lærings-rum derfor også spiller en stor rolle.

Vi værner om den fri leg og ser den som en vigtig del af Troldehulens læringsmiljø. Legen er en vigtig del og forudsætning for børnenes udvikling. De lærer om sig selv og lærer, at mærke egne grænser og lærer, at aflæse og respektere andres grænser. De øver deres selvhjulpenhed, motorik, fantasi og evnen til at indgå i et fællesskab og nye relationer børnene imellem.

Leg i Troldehulen findes hver dag, både som fri leg og som aktivitet. Det kan være den frie leg på legepladsen, hvor der leges Harry Potter eller bygges sandkager. Det er en enestående mulighed for at udvikle relationer, styrke sociale kompetencer og fremme inklusion. Vores rolle som pædagogisk personale er i den frie leg, at observere og holde øje med, hvordan legene udvikler sig – helst uden at børnene lægger mærke til det, da vi herved kan komme til at forstyrre legen og dermed kvaliteten af legen. Har børnene brug for hjælp, står vi til rådighed ved at lytte til deres oplevelser af legen og guide dem videre ved fx at byde ind med nye elementer eller vinkler.

Legen kan også ske i vokseniniterede aktiviteter, som fx når der leges med trylledej, togbane, dukketing, LEGO eller bygges hule. Den voksne har mulighed for at bidrage med nye vinkler og aspekter i legen, som kan implementeres i legen, så den bliver mere nuanceret og udviklende.

1.1 Samarbejde med forældre om børns læring

I Troldehulen er vi sammen med forældrene fælles om at tage ansvar for barnets læring.

Vi samarbejder med forældrene om børnenes læring ud fra vores værdi ord, som er åbenhed og ærlighed. Derfor forventer vi, at forældrene kommer til os hvis der er noget de undres over, eller er bekymrede over ift. deres barns udvikling. Vi er, som professionelle, forpligtede til at have barnets læring med i hele vores dagligdag/hverdag/dag.

Vi samarbejder med forældrene om læring i forskellige situationer. F.eks. i de daglige hente/bringe situationer hvor vi også har fokus på læring, og kan vende situationer, hvor vi har iagttaget læring og/eller områder hvor der er læringsmuligheder/udviklingsmuligheder.

Som nævnt ovenfor holder vi forældresamtaler 1 gang årligt eller efter behov. Det kan både være forældre og personale, der kan foreslå en ekstra samtale. Vi oplever det er givende at aftale et møde, hvor der er sat tid af til at kunne snakke tingene grundigere igennem.

Ved forældresamtalerne har vi fokus på barnets trivsel, udvikling og læring. Der er her mulighed for at aftale et fælles indsatsområde for den følgende tid. I vuggestuen kan det f.eks. være øget fokus på sprog ved at italesætte ting/genstande og handlinger f.eks. i forbindelse med bleskift og måltiderne.

På denne måde er forældrene med til at understøtte barnets læring i hjemmet. I børnehaven kan det være at hjælpe barnet med at sætte ord på svære situationer, hvor barnet frustreres.

Vi holder årligt et forældremøde med en oplægsholder om et emne, der er aktuelt ift. børnegruppen i Troldehulen. Intentionen med disse møder er at give forældregruppen og personale et fælles oplæg, som giver mulighed for et fælles "fodslag".

I det daglige arbejder vi med de forskellige læringstemaer. Vi laver opslag med information og dokumentation om emnet og hvordan vi vil arbejde med det i den næste periode, samt hvad temaet giver børnene af læring. Ved at inddrage forældrene på denne måde oplever vi, at der skabes en bedre sammenhæng mellem hjem og institution - også ift. det specifikke læringstema.

Vi afholder også årlig tilbagevendende arrangementer som julearrangement, påskeklippedag med bedsteforældre, sommerfest, og arbejdsdag. Disse arrangementer giver hyggeligt samvær og læring på tværs af alder, familier og traditioner.

1.1 Børn i udsatte positioner

I Troldehulen definerer vi børn i udsatte positioner, som børn med en fysisk eller psykisk funktionsnedsættelse, men også børn i særlig sårbare situationer. Der kan være perioder i deres liv, hvor de kan have brug for ekstra omsorg og nærvær. Det kan f.eks. være dødsfald i familien eller mor og far der skal skilles. Det er vores vigtigste opgave at have øje for børn, som er i risiko for at stå uden for fællesskabet, som ændre adfærd, udviklingsmønster eller viser tegn på mistrivse. Det er derfor vigtigt, at vi har et tæt samarbejde med forældrene, hvor de orienterer os om eventuelle ændringer i barnets livsforhold. Derved giver det os mulighed for at tage hånd om situationen med det samme.

I Troldehulen skal der være plads til alle børn, og deres forskelligheder og alle børn har krav på at blive mødt med positive forventninger, da den positive forventning er med til at styrke barnets selvfølelse. Det er afgørende for, at det enkelte barn føler sig set, hørt, forstået og værdsat.

I Troldehulen er det det pædagogiske personales opgave at skabe forudsætninger og rammer for, at børn i udsatte positioner kan være en betydningsfuld del af børnefællesskabet, uanset forudsætninger og baggrund. Ingen børn skal stå alene. Denne forudsætning skabes bla. i børnehaven ved, at der holdes aldersopdelt samling alle ugens dage. I disse små grupper, er der plads til, at alle både bliver set og hørt. Her er der f.eks. fokus på, at de stille børn også er deltagende og får plads til at udtrykke sig. Således, at det enkelte barn får en positive mestringsoplevelse.

I vuggestuen er børnene delt op i små grupper i løbet af formiddagen og ved måltiderne. Der er derfor rig mulighed for både sproglig og social udvikling. Troldehulen samarbejder med et bredt tværfagligt team. Det er både fysioterapeut, ergoterapeut, talepædagog, Tværfaglig Team og PPR. Vores samarbejde med disse teams er både i forhold til sparring, direkte inddragelse og forældrevejledning.

Vi inddrager aldrig de tværfaglige temas, før vi har været i dialog med forældrene.

1.1 Sammenhæng til børnehaveklassen

Omkring efterårsferien starter de kommende skolebørn i "skolegruppen". I skolegruppen arbejdes der med kendskab til bogstaver, små lette opgaver, relevante sange, at skulle sidde stille, øve sig i at række hånden op osv. Vi har tidligere haft et samarbejde med lærerne fra 0-klasse på Seminarieskolen, som kom her i Troldehulen og havde forskellige opgaver med til de kommende skolebørn hvilket har været en stor succes. Det kommende skolebarn tager på besøg på barnets skole med barnets primærpædagog og deltager, så vidt muligt, i de arrangementer skolerne inviterer til.

Derudover deltager vi i overleveringssamtaler med barnets kommende lærer m.fl.

1.1 Inddragelse af lokalsamfundet

I Troldehulen er vi beriget med Golfparken som nabo. Det er et naturskønt område, som vi i stor udstrækning benytter os af. Det ligger i kort afstand fra Troldehulen, hvilket betyder at selv de mindste vuggestuebørn kan komme med på tur. Naturen rummer et inspirerende og lærerigt læringsmiljø fx læren om dyr, insekter og planer eller følge årstiderne ved at følge kastanjetræets udvikling året igennem. Der findes mange muligheder for at bruge lokalområdet omkring Troldehulen. Blandt andet bruger børnehaven om sommeren skolens skaterbane, hvor børnene står på løbehjul i trafiksikre omgivelser. Vi har frugthaven bagved Troldehulen, hvor vi har mulighed for at følge frugternes udvikling og læring om, hvilke frugter, der kan vokse i vores klima. Vi tager nogle gange frugt med hjem til eftermiddagsmad i Troldehulen. Vi bruger biblioteket, den offentlige transport ind til midtbyen, deltager i teaterforestillinger og meget andet. Til jul går vi i kirken tæt på Troldehulen og hører julegudstjeneste. Skolegruppen besøger skøjtehallen, som findes i nærområdet. Det er en unik mulighed for at opleve en skøjtetur i en mindre gruppe børn med nærværende voksne. Bevægelse, motorik og glæde i et fællesskab, er en helt særlig oplevelse som mange af de yngre børn i spænding venter på, bliver deres tur. De yngre *børn*, i børnehaven, er fx til filmfestival på biblioteket, hvilket er en enestående mulighed for at opleve både kultur og fællesskab. I vuggestuen er de optaget af at følge et stort byggeri for enden af vejen med seje maskiner og den udvikling, der sker fra gang til gang i byggeriet.

I Troldehulen arbejder vi på tiltag, som letter forældrenes hverdag og bla. har vi en frisør som kommer i Troldehulen, så forældrene ikke behøver køre rundt efter en frisør, men blot kan klare det sammen med afhentning. Vi samarbejder med CDH i det omfang det er meningsgivende for alle. I perioder har vi besøg fra skolen ovenpå. Det kan være et døvblindt barn som oplever at være i vores vuggestue og får mulighed for at møde jævnaldrende børn samtidig med at vores vuggestuebørn får mulighed for at være sammen med børn som vi skal tage særligt hensyn til, men også lege med.

Vuggestuebørnene har deltaget i et arrangement "Små synger sammen" arrangeret af en af vores nabo vuggestuer. Et arrangement som vi håber, bliver en tilbagevendende begivenhed. Både vuggestue- og børnehavebørnene tager ofte på tur til de omkringliggende legepladser, bl.a. frugthaven hvor vi følger med i årets gang fx fra blomst til blomme, og har deltaget i fx koncert med Michael Back på Grønlandstov.

1.1 Arbejdet med det fysiske, psykiske og æstetiske børnemiljø

Et af formålene med dagtilbud er, at de skal fremme børns trivsel, læring, udvikling og dannelse gennem trygge og pædagogiske læringsmiljøer, hvor legen er grundlæggende, og hvor der tages udgangspunkt i et børneperspektiv. En forudsætning for dette er blandt andet, at der i dagtilbuddene er et godt børnemiljø. Ordet børnemiljø, anvendes som et samlet begreb for det fysiske, psykiske og æstetiske børnemiljø i dagtilbuddet. Arbejdet med det fysiske, psykiske og æstetiske børnemiljø i dagtilbuddet skal integreres i det pædagogiske arbejde med etablering af pædagogiske læringsmiljøer. Børnemiljøet skal vurderes i et børneperspektiv, og børns oplevelser af børnemiljøet skal inddrages under hensyntagen til børnenes alder og modenhed.

1.1 Børneperspektivet

Børnemiljøet skal vurderes i et børneperspektiv. Her skal børns oplevelser af børnemiljøet inddrages under hensyntagen til børnenes alder og modenhed. Det betyder, at dagtilbuddene er forpligtede til at give børn medbestemmelse og tage udgangspunkt i børnenes perspektiver. Børn ses som aktive medskabere af egen læring, og udvikling i rammer de voksne er ansvarlige for. Børnenes bidrag er væsentlige og vigtige elementer i det pædagogiske arbejde, både når der er tale om planlagte aktiviteter, spontant opståede situationer, leg eller rutinesituationer. Vi i Troldehulen gør os pædagogisk-didaktiske overvejelser omkring det pædagogiske læringsmiljø, der understøtter børnegruppens kropslige, sociale, emotionelle og kognitive læring og udvikling. Vi tilrettelægger det pædagogiske læringsmiljø, så der tages hensyn til børnenes perspektiv og deltagelse, børnefællesskabet, børnegruppens sammensætning og børnenes forskellige forudsætninger. Det er vigtigt, at børnene gennem leg, fantasi, snakke, og i vuggestuen henseende, tegn til tale, får et sammenspil med de voksne i dagtilbuddet.

1.1 Fysisk, psykisk og æstetisk børnemiljø

Gode fysiske og æstetiske rammer i dagtilbud handler blandt andet om at indrette de fysiske rammer i dagtilbuddet, så de bedst muliggør trivsel og læring for børnene. Dette indebærer, at de fysiske rammer understøtter, at børnene bliver udfordret og inspireret, udbygger deres sociale relationer og udfolder sig fysisk i dagtilbuddet.

I Troldehulen bruger vi det pædagogiske læringsmiljø til at fremmer et bedre børnemiljø. Troldehulen skal være et rart sted at være, hvert enkelt barn skal føle sig set, hørt og forstået. Børnene skal føle sig værdifuldt og unikt. De skal føle sig som en del af fællesskabet, og føle at have en vis medbestemmelse indenfor de givne rammer. Børnene skal møde anerkendende voksne der er engagerede i deres liv, som giver dem tryghed, omsorg og nærvær. Børnene skal opleve stedet som inspirerende, motiverende og udfordrende. For at kunne dette, opdele vi f.eks. børnegruppen i mindre grupper, aktivt anvende vores legeplads og udenoms arealer såsom Golfparken og frugthaven, hvor der er plads til udfoldelser og udeliv, samt gymnastiksalen der er tilknyttet Troldehulen. Ligeledes bruger vi f.eks. hovedbiblioteket, teateret, biografen, Aalborg Zoo og Kunsten Museum of Modern Art Aalborg til kulturelle oplevelser ude af daginstitutionen, som giver gode snakke og inspirationer til aktiviteter i dagligdagen i Troldehulen.

Ligeledes bruger vi vores børnehaverum og vuggestuerum, gangarealer og tegnerum, hvor der er legetøj, spil puslespil, og kreative materialer, såsom papir, saks, farver og lim m.m., der er dog forskel fra børnehaven til vuggestuen. Vi udstiller børnenes værker, tegninger m.m. på vægge og i vinduer, så de føler at de sætter deres præg på udsmykningen, og kan glædes ved at vise deres ting frem til forældre, søskende og bedsteforældre.

Børnehaven er ikke stueopdelt men et stort lokale hvor der er indrettet rum i rummet med plads til både leg der kræver meget gulvplads og mindre gulvplads, samt de "vilde" og mere fordybende lege, som fx puslespil, dukker mm. Flere steder i børnehaven er rummet delt ind i funktioner/stationer, så det tydeliggøres hvad der kan laves eller leges de forskellige steder, og dette bliver revideret løbende. F.eks. er der rum og plads til fordybelse med læsning, sang og andre stille aktiviteter. Der er plads til, at der kan være forskellige aktiviteter i gang på samme tid, både sammen, men også så det enkelte barn kan fordybe sig i egen leg. Alt dette for at styrke læring og trivsel hos børnene. I løbet af året, bliver der taget hul på forskellige emner, såsom mobning og respekt børnene imellem. Et godt psykisk børnemiljø kan understøttes ved, at børn i dagtilbud får et godt dannelsesgrundlag og lærer, at fungere sammen med andre børn og voksne. Det forudsætter udvikling af egenskaber som åbenhed, tolerance og respekt for andre børn og voksne. I hele Troldehulen er der lyddæmpende vægge og lofter og lysarmatur, der er indstillet til at følge

dagslyset. Der er ophængt sprit og lavet aftale med forældrene om håndvask både ift. gældende restriktioner ifm. coronaen, men også ift. at reducerer sygefraværet blandt børn og voksne.

2.0 De seks læreplanstemaer

2.1 Kultur og æstetik og fællesskab

Kultur er en kunstnerisk, skabende kraft, som når den bruges vækker barnets sanser og følelser. I hverdagen findes mange kulturelle værdier. Igennem læringsmiljøer i Troldehulen, skal barnet have mulighed for at udtrykke sig på mange forskellige måder og indenfor mange forskellige former. Det pædagogiske personale skal sikre, at barnet får erfaringer, som kan forankre værdier og fungerer som vejviser for barnet ift. at handle som et hensynsfuldt, demokratisk og respektfuldt menneske. Det danner grundlag for forpligtende fællesskaber og sikrer en sammenhæng til skole, lokalsamfund og den globale verden omkring os.

Æstetiske oplevelser giver børnene mulighed for at dele, spejle og fortolke egne og andres erfaringer, tanker og drømme. Samtidig bliver kroppen inddraget i de æstetiske oplevelser, hvilket er med til også at give før sproglige oplevelser. Alle børn i Troldehulen, skal have mulighed for at udfolde deres fulde potentiale, uanset social baggrund, køn, alder osv. Når vi er sammen i et fællesskab, skal vi alle have forståelse for egne og andres kulturelle baggrunde og traditioner.

I Troldehulen får barnet mulighed for at udtrykke sig på mange forskellige måder. I vuggestuen kan det bl.a. være at lave fingermaling, male med pensler, tegne, lege med kastanjer, læse bøger, synge sange, sætte perler på piberensere mm. Vi har også forskellige kreative projekter som julegaveværksted, tegne og lime på fastelavnsmasker, klippe påskepynt mm. Aktiviteterne laves oftest i små grupper, så det lille vuggestuebarn har mulighed for at få hjælp til fx at klippe eller skifte farve på maling. De kreative aktiviteter giver mulighed for at selv de helt små børn uden sprog, kan få en mulighed for at udtrykke sig æstetisk. Vi digter i vuggestuen ofte små historier i fællesskab, som laves til små teaterstykker.

I børnehaven maler børnene også, tegner, klipper udklip ud, leger med modellervoks, laver julegaveværksted, forskellige traditions-udklip og kæmpe gulvtegninger. Mange børn holder af at

klæde sig ud, hvilket giver mulighed for at spille en anden rolle end sig selv, og opleve hvordan fællesskabet reagerer på det. Vi har skraldetema, hvor vi bygger forskellige skulpturer ud af skrald, børnene har medbragt. I børnehaven laves ofte kreativt værksted, hvor forskellige materialer stilles til rådighed. Der er også dage på legepladsen, hvor der saves i pinde eller hamres. Vi laver i både vuggestue og børnehave aftryk af hænder og fødder, som bruges til forskellige udklip, fx spøgelses til Halloween eller sommerfugle. Sammen med det pædagogiske personale i Troldehulen, forældre og børn, skabes gennem kultur og æstetik mulighed for at barnet kan opleve en anden måde at udtrykke følelser og opleve verden på. Det fysiske læringsmiljø i Troldehulen, skal give alle børn mulighed for at søge inspiration og skabe æstetiske oplevelser.

2.1 Alsidig personlig udvikling

I Troldehulen er vi bevidste om, at børns alsidige personlige udvikling har afgørende betydning for deres trivsel og for den brede læring, udvikling og dannelse, der danner grundlag for deres liv på sigt. Børn udvikler deres personlighed i samspil med omgivelserne. De spejler sig i andre børn og voksne, og trives bedst i en omverden, der er anerkendende og medlevende. Børn skal opleve sig selv som et unikt menneske fyldt med muligheder, succesoplevelser og med betydning for andre.

I Troldehulen skal alle børn føle sig anerkendt og medregnet, set, hørt og forstået. Det er derfor væsentligt for os, at vi hver evig eneste dag ser, hører og forstår hvert enkelt barn. Alle børn bliver hver dag budt velkommen med et "godmorgen" efterfulgt af barnets navn, med det formål at signalere overfor barnet, at det bliver set, mødt og medregnet i fællesskabet. På samme måde bliver der sagt farvel og tak for i dag til hvert enkelt barn hver dag - barnet træder ud af dagens fællesskab med en forventning om, at vi mødes igen den følgende dag. I Troldehulen tror vi på, at børn udvikler sig bedst og lærer mest ved selv at gøre et forsøg med f.eks. at tage tøj/overtøj på, dække bord og ta af bordet igen osv. På den måde udvikler børnene selvstændighed, og bliver styrket i troen på sig selv. De lærer at turde handle på egen hånd, samt lære sig selv at kende og dermed får lysten til at give sig i kast med endnu flere og større udfordringer.

Børnenes selvstændighed bliver understøttet af voksen guidning, alt efter barnets udviklingstrin, så barnet mestre selvhjulpen hed på det enkelte barns niveau. Den voksnes rolle er altid, at støtte, rådgive og guide det enkelte barn, således at der opnås personlig udvidelse på barnets

erfaringsområde og deltagelsesmulighed. I Troldehulen bliver børnene mødt af positive og anerkendende voksne, der ikke er bange for, at dele knus og kram ud. Vi ved, at nærvær og omsorg i dagligdagen er med til at styrke børn, i deres personlige udvikling, og vi vægter det højt.

I Troldehulen er demokrati og medindflydelse en vigtig del for børns personlige udvikling. Vi værdsætter, at børnene har demokratisk medbestemmelse i hverdagen. De skal have ret til at give udtryk for deres holdninger, behov og følelser. Dette kan f.eks. komme til udtryk om morgenen, når der skal bages boller. Her kan børnene hjælpe til i køkkenet, hvis de har lyst. Der er også mulighed for at komme med ønsker til madplanen. I børnehaven holder vi hver dag aldersopdelt samling, med en fast knyttet voksen. Efterfølgende er der muligheder for valgfrie aktiviteter samt planlagte aktiviteter. I disse aktiviteter er børnene fordelt efter eget valg på tværs af alder, køn og rum. Da vi vægter Grønne Spirer højt, er ude leg altid på, som en valgfri aktivitet om formiddagen, hvorimod ude leg er en planlagt aktivitet for alle over middag. I vuggestuen er der f.eks. medbestemmelse i, hvilket frugt man ønsker, skal sovsen ovenpå eller ved siden af, hvilken farve ske man ønsker at spise med til morgenmaden osv.

I Troldehulen vil vi gerne medvirke til, at børnene udvikler sig til, at de bliver selvstændige, alsidige, stærke og initiativrige børn, der kan og tør sige til og fra, samt genkende og forstå andres følelser. Dermed opnår vi de bedste forudsætninger for et fælles tredje.

2.1 Social udvikling

Læreplanstemaet "social udvikling" omhandler børnenes udvikling af sociale kompetencer, handlemuligheder og deltagelsesformer. Vi skal, som daginstitution, understøtte børnenes mod på deltagelse i fællesskabet, sikre børnenes medindflydelse og deres forståelse af sig selv og andre. I Troldehulen er arbejdet med at skabe børnefællesskaber en del af det pædagogiske personales målrettede praksis. Vi skal sikre, at alle børnene får positive erfaringer med at deltage i fællesskaber, derfor har vi fokus på at understøtte børnene i at turde møde nye udfordringer og give dem lyst til- og mod på at indgå i børnefællesskaber og tage initiativ til at indgå i relationer. I Troldehulen er rammen sat ud fra en anerkende og imødekommende atmosfære og de fysiske lærings- og legemiljøer ude såvel som inde er foranderlige, således at vi tager højde for- og udgangspunkt i vores

børnegruppe; alder, interesser, køn mm. Det pædagogiske personale har en vigtig rolle i forhold til at sikre, at alle børn får mulighed for at deltage i det sociale fællesskab dagen igennem. Børnene har medindflydelse på egen hverdag; fx i form af valg af aktiviteter, lege, hvor indholdet veksler mellem at være vokseninitieret og børneinitieret. Børnene øver sig i demokrati, når de træffer valg, bliver lyttet til, lytter til andre og oplever, at deres meninger og holdninger har værdi og de bliver taget alvorligt. I børnehaven er samlingen en vigtig stund, hvor børnene kan øve sociale kompetencer, fx at vente på tur, stå frem og dele med fællesskabet og være sammen i en gruppe. Vi har delt vores samlinger op, således at vi én dag om ugen har fælles samling for alle, og de andre dage er delt ud i grupper (yngste-, mellem- og ældste gruppe). Dette har vi valgt at gøre for at tilgodese og styrke fællesskabet med jævnaldrende og lave samlinger ud fra børnenes udvikling. Ligeledes kan det motivere nogle børn til at deltage mere aktivt, at gruppen er mindre, og derfor, for nogle børn, opleves mere "tryk".

I vuggestuen er det primært omkring måltiderne vi har fokus på turtagning og fællesskaber. Vi sammensætter spisegrupperne således, at børnene kan spejle sig i hinanden, og lære fra og af hinanden. I forbindelse med et måltid er der meget sproglig læring, men også social opmærksomhed. Når børnene ser hinanden, opfordres til at tage ordet og lytte til hinanden samt hjælper/blive hjulpet ved fx at række tingene på bordet til de andre, udvikles de socialt.

Vi veksler mellem børneinitierede og vokseninitierede aktiviteter, og tilpasser aktiviteter til det enkelte barns alder og udviklingspotentiale. Når vi fx arbejder med et bestemt tema, er det tilpasset børnenes alder og udvikling, således at alle oplever at blive tilpas udfordret, og samtidig mestrer opgaven. Vi ser det enkelte barn i fællesskabet, og støtter op om det enkelte barns udviklingspotentiale ved at være bevidste om, hvornår vi skal gå foran, ved siden af og/eller bagved.

2.2 Empati

Relationer er en væsentlig del af grundlaget for at udvikle empati. Ved at mærke og rumme egne følelser og samtidig evne, at sætte sig i andres sted, lærer børnene, at følelser og oplevelsesverdener er forskellige og herved opstår tolerance og rummelighed over forskelligheder og andre måder at være på og gøre ting på. I Troldehulen støtter vi dagligt børnene i at lytte til deres kammerater, hjælpe hinanden, trøste og snakker med børnene om, hvordan man er en god ven. Vi går selv foran og viser vejen og italesætter, når vi ser et barn være en god ven over for andre, hvorved det enkelte

barn føler sig set og anerkendt. Ligeledes er vi med på sidelinjen, når der opstår konflikter, for at støtte børnene i sammen at finde frem til en fælles forståelse og løsning gennem dialog.

I børnehaven er vi observerende i det omfang, det er muligt, da vi mener det er vigtigt, at børnene i første omgang forsøger at håndtere og løse konflikten på egen hånd. I vuggestuen hjælper vi ved, at vi viser barnet, når en anden overskrider dets grænser at sige fra ved at lave stop tegn med hånden og sige "Stop". Herved lærer børnene at finde løsninger, se andre vinkler og muligheder og at indgå kompromisser. Alt sammen kompetencer, som styrker deres livsduelighed og ruster dem til det liv og den verden, der venter dem i skolen og deres videre færd i livet.

Børn taler med hele kroppen – ikke kun verbalt. Det forsøger det pædagogiske personale i Troldehulen i vid udstrækning at efterleve ved fx med hele kroppen og hænderne over hovedet at dele børnenes begejstring og helt umiddelbare livsglæde eller ved at sætte sig på hug for at møde barnet i øjenhøjde, når det gerne vil dele noget med os eller er ked af det og har brug for et kram.

Vi er nærværende og anerkender børnenes oplevelser og følelser i en given situation og stiller spørgsmål for at se bag om barnets adfærd, og for at forstå intentionen og hensigten, frem for kun at give svar og facit. Ved at blive mødt, set og forstået støttes børnene i, at det de mærker er okay og rigtigt for dem, og herved styrkes barnets selvværd. Det er vigtigt for børnenes udvikling af empati, at børnene bliver set og mødt, når de udtrykker sig både verbalt og kropslig.

2.2 Legens betydning for social læring

For børn hænger leg og venskaber sammen. Børnene opbygger og afprøver forskellige relationer og positioner gennem leg. Legen er dynamisk og udvikler- og ændrer sig hele tiden, hvilket stiller store krav til børnenes omstillingsparathed, fantasi og indlevelse.

Leg og venskaber/relationer er tæt forbundne, derfor er leg en vigtig faktor i tilegnelsen af sociale kompetencer. Børnene opbygger og afprøver relationer igennem den legekultur de er en del af. Børnene lærer at forhandle, indgå kompromisser, håndtere og løse konflikter. Indbyrdes relationer og venskaber mellem børnene har stor betydning for den sociale læring og medvirker til udviklingen af sociale kompetencer. Det er derfor vigtigt, at det pædagogiske personale er bevidst om at skabe rammerne for at alle børn har mulighed for at deltage i leg og i de fællesskaber, der dannes igennem dagen. Læringsmiljøet skal understøtte barnets lyst til at lege, udforske og eksperimentere. Dette

gør vi i Troldehulen ved visuelt at stille legetøj og legeområder til rådighed, sørger for meget gulvplads og forskellige kroge, så børnene har mulighed for at trække sig lidt tilbage, og lege uden at blive forstyrret.

I forbindelse med etableringen af nye lege- og læringsområder i børnehaven går det pædagogiske personale foran og viser børnene "hvordan og hvad kan vi lege her?" For eksempel i købmandsbutikken, hvor vi er med i legen som købmand eller kunde. Hvilke varer har vi på hylderne? Hvad koster varerne? Hvordan kan vi regne prisen ud? Hvordan fordeler vi rollerne? Efterhånden som legen er defineret, kan den voksne trække sig fra legen og indtage en observerende rolle, hvor man fra sidelinjen er parat til at understøtte legen ved at hjælpe, byde ind og sætte ord på sammen med børnene. Ved at iagttage andre børns leg, udvikles også social læring og udvikling. Børnene lærer at afkode de formelle og uformelle spilleregler, hvilket igen lærer børnene om forskellige sociale omgangsformer, hvorved de kan begå sig i institutionen og i livet generelt. Vi hjælper børnene med at sætte ord på, fx i konfliktsituationer. Legen er i Troldehulen et vigtigt og bærende element *igennem dagen* og vægtes derfor højt. Legekompetencer er ikke medfødte – de skal opøves og trænes. Udover at give tid til legen, er vi vores rolle bevidst i forhold til at guide børnene, således at de støttes i at aflæse og afstemme adfærd i forhold til leg og samspil med andre børn. Som eksempel er de ældste børnehavebørn, pt. meget optaget af at lege "Harry Potter" og "slås"/tumblelege. En leg, hvor indlevelse, fantasi og et vist kendskab til Harry Potter universet er en fordel. Vi oplever, at en del yngre børnehavebørn er fascineret af legen og gerne vil være med. Her guider vi de yngste børn med i legen, ved sammen med de ældste børn at rammesætte legen i forhold til indhold, rollefordeling, aftaler for, hvor fysisk man tumler og hvilke hensyn man skal tage til hinanden. Når legen igen kører, trækker vi os lige så stille og observerer legen fra sidelinjen. Idet legen er meget fysisk lærer børnene at mærke egne grænser og lærer at vise hensyn til andres grænser - og at grænser kan opleves meget forskelligt.

I vuggestuen lægger vi særlig vægt på børnenes frie leg, fordi der her er mange muligheder for læring. Vi voksne skaber tid, plads og rum til at lege kan opstå, og vi er med på sidelinjen som iagttagere eller igangsættere. Vi leger med og andre gange trækker vi os og observerer på afstand. Vi er parate til at gribe ind, hvis legen udvikler sig i en uheldig retning, og kan hjælpe til med at give

legen næring eller ny retning; fx nogle børn der leger med at give dukkerne tøj på, kan vi voksne udvide legen med at introducere mad tingene fra legekøkkenet til legen.

I mange situationer må vi voksne i vuggestuen, prøve at aflæse børnenes intentioner og hjælpe dem med at komme ind i legen og inddrage hinanden. Det handler om at følge, forstå og inddrage barnets perspektiv. Det pædagogiske personale i Troldehulen gør meget ud af at sikre at børn, der er i periferien af en legegruppe guides ind i legen enten ved at tage udspring i et barns interesse og gøre den til afsæt for en leg eller ved at hjælpe børnene ind i en igangværende leg ved at lade de børn, der leger fortælle, hvad legen går ud på – altså rammen for legen. Det kan også være hjælp til at komme konstruktivt ind i en leg ved at sætte ord på barnets handling “xxx spørger om I skal lege sammen” eller ved at spørge “vil du gerne være med til at lege med bilerne”? Dette skaber en fælles forståelse for legen, og i samarbejde og dialog kan rollerne og funktionerne fordeles, og legen kan genoptages og udvikles. Det handler om at finde en balance mellem det enkelte barns ret til at få opfyldt egne behov/udfolde sig, og på den anden side indgå i de gældende rammer for fællesskabet. I Troldehulen bygger relationen mellem børnene og det pædagogiske personale på ligeværd, forståelse og indlevelse. Når børnene oplever at være værdifulde og mærker, at de har indflydelse og medbestemmelse - at deres meninger og udtryk betyder noget - udvikler de selvværd, selvstændighed og får samtidig en forståelse for andre og betydningen af at handle i fællesskabets interesse.

2.1 Kommunikation og sprog

Børns kommunikation og sprog tilegnes og udvikles i nære relationer med barnets forældre, i fællesskaber med andre børn og sammen med det pædagogiske personale.

Det centrale for børns sprogtilegnelse er, at læringsmiljøet understøtter børns kommunikative og sproglige interaktioner med det pædagogiske personale. Det er ligeledes centralt, at det pædagogiske personale er bevidst om, at de fungerer som sproglige rollemodeller for børnene, og at børnene guides til at indgå i fællesskaber med andre børn.” Sproget er en væsentlig del af et barns udvikling, da vi gennem sproget kommunikerer med vores omverden. Sproget skaber vores virkelighed, og sproget er fundamentet, når vi skal skabe relationer til andre. I Troldehulen er vi bevidste om at støtte børnene i at udvikle deres ordforråd og i at forstå de begreber og regler, der

gælder både for det talte sprog og for det nonverbale sprog. Børnene skal lære at forstå sammenhænge mellem det talte sprog, mimik og kropssprog. Sproget er også fundamentet for flere af de andre temaer i den pædagogiske læreplan, og er altid til stede.

Vi er bevidste om, at vi som voksne fungerer som sproglige rollemodeller for børnene, og vi sætter derfor ord på de følelser vi ser hos børnene, og støtter dem i at blive forstået i kommunikationen.

Vi er som voksne i det daglige også bevidste omkring, hvordan vi bruger sproget. Eksempelvis brug af benævnelser og begreber, i vores sproglige interaktioner med børnene. Vi søger at give børnene ord for følelser og behov i de forskellige situationer gennem hele dagen. Det kan være ved aflevering, hvor der kan være lidt gråd, i forbindelse med måltiderne hvor vi benævner maden, samt i samspelet med de andre børn.

Vi er opmærksomme på at italesætte vores handlinger. F.eks. ved bleskift er det en oplagt mulighed at benævne tøj og kropsdele. I disse situationer er der også mulighed for meget tæt øjenkontakt og øve turtagning, og opmærksomhed på et fælles tredje. Turtagning er en forudsætning for en samtale, hvor man på skift tager ordet og lytter.

Sprog læres som en naturlig forlængelse af den udveksling, der foregår som blikretning, pludren og gestik, og det kræver nærvær, øjenkontakt og fælles opmærksomhed. Vi har i Troldehulen stor fokus på kommunikation og sprog, og vi er opmærksomme på barnets initiativ til samtale. I vuggestuen er vi særlig opmærksom på at sætte det meningsbærende ord sidst i sætningen og bruge det i forskellige sammenhænge for derigennem at give barnets læring om det aktuelle ord eller begreb. Når børn udvikler deres sprog, udvikles deres kognitive forståelse for deres omverden samtidig, og deres evne til at være i dialog med andre. Sproget er ligeledes vigtigt ift. børnenes følelsesmæssige udvikling, da sproget giver børnene ord for de følelser, de har og oplever. I sproget kan børnene også lære at lytte, stille spørgsmål og blive bevidste om, i hvilke situationer sproget skal bruges, samt lære at tale i større fællesskaber.

Børnene skal støttes i deres interesse for det skrevne sprog, derfor har vi i Troldehulen bøger både i vuggestuen og børnehaven, som er tilgængelige til selvvalgte aktivitet eller pædagogisk styret aktivitet med en voksen. I forbindelse med de forskellige læreplanstemaer låner vi bøger på biblioteket, der er relevante og støttende til det aktuelle tema. F.eks. i forbindelse med temaet Social udvikling hvor vi har lånt bøger om følelser, kroppen og venskaber.

Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udvikler sprog, der bidrager til, at børnene kan forstå sig selv, hinanden og deres omverden. I Troldehulen styrker vi børnenes sprogforståelse, bla. i forbindelse med højtlesning, ved de daglige samtaler, ved diverse spil, og i børnehaven ved samling når vi synger sange og leger med rim og remser. Samtidig er det her vi italesætter de ting, der "rør sig" for børnene netop nu som f.eks. sociale regler, højtider, årstid og læreplanstema osv. I Troldehulen sprogvurderer vi børnene når de er 3,3 år, og vi har tilknyttet en talepædagog, der ved behov kommer i institutionen og sprogstøtter /underviser både børn og forældre hvis det skønnes nødvendigt.

Vi har i foråret 2020 været heldige at deltage Sprogstart, der er et sprogforløb gennem Aalborg bibliotekerne. Det var en stor succes med dette forløb både i vuggestuen og i børnehaven, og vi er skrevet op til næste forløb i efteråret 2020. Hvert år i maj måned deltager vores kommende skolebørn i Sprogfitness, der er et arrangement lavet i samarbejde mellem Pædagogseminariet UCN og Aalborg bibliotekerne. Målet er at skabe interesse og glæde ved sprog og læsning.

2.1 Krop, sanser og bevægelse

Børn lærer gennem kroppen. Det er her de mestre at sanser, udfordre, eksperimenter, mærker, skabe ro og bevægelse. Børn lærer deres egen krop at kende ved at blive stimuleret og inspireret til bevægelsesglæde. En glæde, der øger trivselen, både fysisk og psykisk. I Troldehulen er vi bevidste om, at krop og bevægelse handler om at understøtte børnene i at forstå og mestre deres krop, og om at udvikle deres motorik, sanser, styrke og koordination. Motorik og koordination har stor betydning for bl.a. barnets selvtillid når ting lykkes. Derfor er vi, i Troldehulen, særligt optaget af selvhjulpenhed og arbejder med det dagligt. Børnene øver dagligt på fx af-og påklædning af overtøj, hvordan får man vendt ærmerne i jakken, hvordan får man den på uden at den driller, og sidst men ikke mindst hvordan får man den lynet. Børnenes selvstændighed bliver understøttet af voksenguidning til barnet mestre opgaven. Når barnet har tillært sig en færdighed, og den er blevet automatiseret, så har øvelsen lagret sig, og barnet kan derefter bruge energi på noget nyt. Dermed er barnet et skridt videre i at mestre livets mange udfordringer.

Børn som er fysisk aktive, bliver også fortrolige med deres krop, og udvikler deres lyst til at lege. Når vi styrker børnenes motoriske færdigheder, styrker vi også deres forudsætninger for at udvikle sig

optimalt. På Troldehulens legeplads er der rig mulighed for dette. Vores legeplads er både udfordrende, super god til fysisk aktivitet, og til at udvikle motorikken. Der er bla. mulighed for at klatre i træer, cykle op og ned ad bakken, rutsje på rutsjebanen, grave i sandkassen, gå på trapper, gyng og udfordre sansebanen. Derudover har vi en rigtig fin vuggestue legeplads på siden af bygningen. En legeplads hvor udviklingstrinet ligger på vuggestueniveau. Her er der både gyng, vippe, en lille bakke man kan gå/løbe på, små cykler, sandkasse, legetårn med en rutsjebane, og et lille legehuse. Vuggestuebørnene er rigtige glade for legepladsen, og bruger den ofte om formiddagen. I forbindelse med vores samarbejde med CDH, låner vi hver uge skolens gymnastiksal i to lektioner. Vuggestuen bruger den første lektion og børnehaven den anden. Det er en helt unik mulighed for os, hvor vi med masser af redskaber, bolde, ribber og air-track kan øve deres grovmotorik, og udvikle deres motoriske grund-sanser (den taktile, vestibulære og muskel-led-sansen). Vi får hoppet, løbet, kravlet, trillet, danset, leget osv. Vi laver ofte motorikbane hvor der fx kan være fokus på at slået kolbøtter, øvet forstadie til vejrmøller og meget mere. Dette er altid tilrettelagt ud fra børnenes udviklingstrin. Vi får brugt hele kroppen, styrket vores bevægelsesapparat, og sved på panden. Børnehaven slutter altid gymnastiktimen af med at ligge på gulvet med lukket øjne, mens de hører stille musik. Efter en energifyldt time med fuld fart på er det vigtigt at skabe ro i kroppen igen og forlader gymnastiksalen. Vuggestuen slutter gymnastiktimen af med en bestemt fagtesange, et genkendeligt tegn på afslutning.

Vi sanser gennem hele kroppen, men især med vores fødder. Vores fødder er to vigtige sansemotager, som bl.a. spiller ind på vores balance, stabilitet, kropskontrol og velvære. Fødderne er et af de steder på kroppen med allerfleste føle-modtager. Derfor har vi i Troldehulen også stor fokus på, at børnene oplever stimuli med bare fødder. Det gør sig fx gældende i gymnastiksalen, hvor alle skal have bare fødder. Dette er både for at skabe stabilitet (godt fodfæste), med også for at opretholde kropskontrol. Vi opfordrer også børnene til at lege i bare fødder på legepladsen om sommeren i godt vejr. Her vil børnene møde underlag som sand, græs, fliser, gummifliser, småsten, træ, jord osv. der alt sammen er en kæmpe kilde til sansestimuli, og det er vidunderligt at mærke verden gennem sansesystemet.

Natur og bevægelse har stor værdi for os i Troldehulen. Vi elsker at bevæge os uden for vores låge, og det gælder både vuggestuen og børnehaven. Vi gør stor brug af Golfparken, som vi er så heldige

at have som nabo. I Goldparken har vi søer, skov, store græsarealer og ujævnt terræn, hvor fysiske udfoldelser har gode betingelser. Vi har også en dejlig frugthave, og sansehave lige rundt om bygningen. Vi dufter, smager på æbler, blommer og pærer i frugthaven, mens vi lytter til klokker, mærker på vaskebræt, samler kastanjer og meget mere i sansehaven. Kroppens sanser bruges, stimuleres, og udvikles, hvilket er med til at skabe lærerige indtryk fra omverden.

I Troldehulen bliver krop, sanser og bevægelsen sat på prøve når man går i storegruppen. Hvert år er vores storegruppe nemlig i skøjtehallen fra september til marts måned, hver anden uge. En aktivitet, hvor motorikken kommer på prøve. Det er en svær disciplin at mestre, og man falder rigtig meget i starten. Men på magisk vis slutter vi altid af i marts måned, med nogle super dygtige børn, der leger kapløb på skøjter. En proces der er så givende og lærerig, og som giver så meget selvtillid og kropsbevidsthed.

Vi bruger kroppen til mange ting, ikke kun når vi skal være fysisk aktive, men også til at udtrykke os. Vores sanser, kropssprog og mimik kommer i spil når vi skal forklare os. Gennem arbejdet med krop og bevægelse bliver børnene opmærksomme på deres eget, og andres kropssprog. Det er med til at udvikle børnenes evne til at forstå og respektere både sig selv og andre. I Troldehulen øver vi os på at afkode og forstå andres kropssprog og ansigtsudtryk. Børnene bliver herefter mere opmærksom på, og kan se om en ven har brug for et kram eller hjælp. I Troldehulen har vi en hørehæmmet pedel tilknyttet. Han bruger tegnsprog og bruger lidt tale. Vi ser det som en unik gave, at vores børn kan, lærer at kommunikere med små tegnsprogs gloser til vores pedel. De fleste børn lærer fx i børnehavetiden at sige "godmorgen" eller "god weekend" på tegnsprog. Det giver børnene en følelse af, at de sagtens kan begå sig, ved at bruge deres kropssprog, forståelse for, at kommunikation kan foregå på mange måder og en forståelse for og af forskelligheder.

2.1 Natur, udeliv og science

Når barnet gennem opvæksten oplever naturen i hverdagen, opleves et både følelsesmæssigt, et socialt, et kropsligt og et kognitivt aspekt. I Troldehulen har vi Friluftsrådets grønne Spirer flag, hvilket betyder at vi er en institution med særligt fokus på udeliv, natur, miljø og en grøn og sund hverdagskultur. Vi forpligter os til særligt at udarbejde pædagogiske forløb omhandlende natur og udeliv som efterfølgende evalueres. Hvert år deltager 2 fra det pædagogiske personale i et Grønne

Spirer kursus med udgangspunkt i natur og udeliv, som giver nye perspektiver og ideer til udfoldelse i naturen.

Læringsmiljøet i Troldehulen skal rumme den umiddelbare glæde for natur, barnet oplever i hverdagen gennem leg og sansning. Vores uderum er karakteriseret ved at have forskellige muligheder for udfoldelse, som giver børnene gode muligheder for leg og oplevelse i naturen. Det byder på kropslige udfordringer og sanseoplevelser, som helt naturligt udfordrer på anden måde end indendørs aktiviteter. Vi skal understøtte barnets nysgerrighed for natur og udeliv, og bruge det som aktiv medspiller i forhold til inklusion og børnefælleskaber. Når vi færdes i naturen med en science tilgang, vægter vi en undersøgende vinkel, hvor muligheden for at følge fænomener som fx vand, vejr og talfornemmelse er i spil. Det er det pædagogiske personales opgave at skabe bro mellem den konkrete læring i hverdagen og samtidig have øje for naturvidenskabens forståelser og begreber.

I Troldehulen har vi en hverdag, hvor udeliv er vægtet højt. Vi er meget på legepladsen, hvor der findes mange motoriske udfordringer i udelivet fx legeredskaber, skovens træer, sand og bakket terræn. Vi har et insekthotel som børnene følger samtidig med, at vi undersøger og taler om insekter, edderkopper og andre smådyr som vi møder i løbet af vores dag på legepladsen. Vi er ofte i Golfparken, i frugthaven og på tur, hvilket sætter andre rammer for at undersøge og bevæge sig i naturen. F.eks. at følge træernes udvikling i frugthaven fra lille knop til frugt, eller årstidernes skift. Vi planter solsikker og følger udviklingen fra frø til solsikke, ligesom vi har haft et "svampeprojekt". Indimellem sker det at vi oplever, hvad der sker ved planter som ikke får vand og sollys nok. Det er en anden vinkel ift. at finde ud af, hvad det kræves for at gro en levende organisme. Vi følger haletudserne i søen i Golfparken og undersøger udviklingen fra haletudse til frø.

Hver år har vi naturens uge, hvor vi har særligt fokus på natur og bæredygtighed. Vi har et skraldeprojekt, hvor børnene i både vuggestuen og børnehaven hjælper til med at samle skrald i naturen, har samlinger med bæredygtighed som udgangspunkt og laver skraldeskulpturer som afslutning på ugen. Vi har haft vand som tema i forskellige aktiviteter fx "befri dyrene", hvor små legetøjsdyr har været frosset ned i isterninger. Vi har haft en science tilgang ift. at undersøge vandets egenskaber fra flydende form til frost og tilbage til flydende form igen. Vi laver naturbingo med både insekter og forskellige typer blade, som har givet udgangspunkt for mange samtaler og

samlings og udvidelse af viden om naturen og dyrene som bor i den. Matematisk opmærksomhed er en del af vores hverdag i Troldehulen, når vi tæller før maden, stabler klodser som vælter ned, tæller mariehøns vi har fundet, undersøger fart på cyklen ned ad bakken, bygger sandskulpturer mm.

I Troldehulen har vi en fast bånddag hver måned, hvor vi laver mad over bål. Udover den faste dag, laver vi ofte bål for hyggenes skyld. Børnene hjælper med at tilberede mad over bål og vi spiser udendørs. Natur og udeliv i Troldehulen, danner rammer for at uderum, hvor der er højt til loftet, plads til bevægelse, fordybelse og leg. Derfor bruger vi naturen som et pædagogisk rum, hvor der er rig mulighed for udvikling og læring.

2.1 Evalueringskultur

Evalueringskultur i vuggestuen

I vuggestuen evaluerer vi både sammen med børnene, med forældrene og sammen som team.

Evaluering sammen med børnene kan være, at vi tager billeder af de aktiviteter vi laver, og hænger dem op i børnehøjde, så børnene kan se dem og være med til at tale om det vi lavede. Hvis vi er på tur, kan vi samle ting fra turen, som børnene kan kigge og føle på, og derfra starte en samtale om, hvad vi lavede på turen. Herudfra kan vi se på børnenes reaktioner på billeder eller genstande, om det har været en givende tur for dem, og vi kan så planlægge næste aktivitet ud fra børnenes interesser, for derved at få mest mulig læring ud af dagen.

Evaluering med forældrene kan være, at vi taler med forældrene i dagligdagen om, hvad vi har lavet i løbet af dagen, og de kan så komme med inputs og fortælle, hvad børnene interessere sig for derhjemme. Vi evaluerer også med forældrene til forældremøder, hvor vi har større mulighed for at gå i dybden med hvilke aktiviteter vi laver med børnene, og hvordan børnene reagerer på disse aktiviteter. Ydermere sætter vi også billeder op i forældrehøjde samt skriver på tavlen, hvad vi har arbejdet med, så forældrene kan tale med børnene om det derhjemme.

Evaluering som team kan være, at vi til personale-/stuemøder taler om hvert enkelt barn og hvordan barnet reagerer på aktiviteter i vuggestuen. Herudfra kan vi planlægge de næste aktiviteter, så de tilgodeser det enkelte barn bedst muligt, og derved skaber en tryk ramme, som kan give et større læringsudbytte.

Vi evaluerer løbende en aktivitet, uanset om den er planlagt eller ej, da vi ud fra hvilke tegn, vi ser hos børnene under aktiviteten, kan forbedre den imens vi er i gang. Vi sørger også for at evaluere efter aktiviteten, når vi har set børnenes tegn på den dokumentation, vi har lavet. Dette gør vi for at se, om vores mål med aktiviteten er nået, og for hele tiden at kunne forbedre os, så vi kan give børnene de bedste betingelser for en tryk og lærerig tid i vuggestuen.

Vi vil gerne fremover bruge mere tid på dokumentation i børnehøjde, da dette er en god måde at skabe samtaler omkring aktiviteten og derved se hvilke tegn børnene kommer med hertil. Ydermere vil vi gerne bruge mere tid til stuemøder på at gå i dybden med hvert enkelt barn, så vi herudfra kan skabe de bedste betingelser for et godt børnemiljø, som tilgodeser alle børnene bedst muligt.

Evalueringskultur, børnehaven

Ved større projekter/emneuger afrunder vi emnet med et børnemøde, hvor børnene igennem kreative processer viser og fortæller, hvad de har lært den forgangne uge. Ligeledes involverer vi forældrene, ved at hænge dokumentation fra ugens løb op, hvor forældrene her har mulighed for at stille barnet eller personalet uddybende spørgsmål til temaet/emnet og det lærte. Dette kan bl.a. være billeder, tegninger, forskellige udstillinger/indsamlet materialer.

Vi differencerer vores emner og evalueringer ud fra barnets alder og hvilket udviklingstrin det er på. Det vil i praksis sige, at alle arbejder med det samme tema/emne, men kan have forskellige opgaver afhængig af barnets alder. Dette afspejler sig ligeledes i evalueringsproduktet, der ikke er ens for alle børn.

Vi sammenholder de oprindelige læringsmål vi havde tænkt med og børnenes evaluering. Fik børnene det ud af det vi havde tiltænkt? Blev de optaget af andre ting undervejs? Hvad kan vi bruge til næste gang? Hvad skal justeres osv.?

Alt efter projektets størrelse, evaluerer vi løbende og finjustere aktiviteterne ud fra børnenes forståelse, engagement, deltagelse og udviklingstrin.

Fremover vil vi gerne have en fælles og konkret evaluering model, så vi går det ens hver gang. Det skal være noget, der er let tilgængeligt og som vi løbende kan hive frem - også fra tidligere projekter. Her tænker vi f.eks. på SMTTE-modellen.

Fremadrettet vil vi på stuemødet hver måned inddrage SMTTE modellen (hvis det er det, vi beslutter os for at anvende), i planlægning af kommende aktiviteter og skabe et fælles tema for vores opdelte samlinger.

Små hverdagsaktiviteter vil vi blive bedre til at dokumentere, så vi fanger det, der er "på spil" i hverdagen og videreformidler det til forældre, samt danner nye samtalerum til børnene. Dette kan

f.eks. være fotodokumentation, praksisportrætter, uddrag af børnenes dialog under en leg, observationer af dagligdagen, udstillinger med en fortælling om, hvad der er sket i processen mm.